

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia Sociologica 9 (2017), vol. 1, s. 136–147

ISSN 2081-6642

DOI 10.24917/20816642.9.1.10

Adrianna Paroń

Urząd Miasta Opole

Przestrzeń obywatelska a zachowanie dziedzictwa kulturowego na przykładzie Opola

Streszczenie

Dziedzictwo kulturowe widziane przez pryzmat przestrzeni obywatelskiej nabiera nowego wymiaru. W artykule poddano analizie nowe możliwości, jakie rodzi dostęp do Internetu, w tym możliwość tworzenia stron WWW, i do mediów społecznościowych. Dostęp do tych nowych możliwości wykorzystywany jest przez instytucje publiczne, organizacje pozarządowe i osoby zajmujące się problematyką dziedzictwa kulturowego. Przedmiotem badania było ujęcie jednego zagadnienia z trzech różnych perspektyw – zadań realizowanych przez samorząd i jego jednostki kultury, następnie obywateli działających w organizacjach pozarządowych oraz osób indywidualnych, tzw. miłośników historii lokalnej i regionalnej. Nie wszystkie samorządy korzystają z takich możliwości, jakie dają media społecznościowe i dostęp do Internetu, a oddolna inicjatywa, jak wynika z niniejszej analizy, może być skuteczniejsza i aktywniejsza w tworzeniu nowych kanałów komunikacji ułatwiających poznanie dziedzictwa kulturowego. Skuteczność ta przejawia się szczególnym zaangażowaniem stron, ale także wyborem odpowiedniego kanału przekazu i języka komunikacji (Paroń 2013: 195–215). Organizacje pozarządowe i rady dzielnic realizują statutowe zadania w dostępny przez siebie sposób (np. przez udział w konkursach organizowanych przez gminę, konkursy z funduszy europejskich), a efekty ich działań służyć będą całemu lokalnemu czy regionalnemu środowisku.

Słowa kluczowe: dziedzictwo, kultura, samorząd

Wprowadzenie

Przestrzeń społeczna, kulturowa, publiczna czy obywatelska definiowana jest na różne sposoby (Urbaniak 2010: 254). Jednak na potrzeby niniejszego artykułu zostanie przytoczona definicja najbardziej według autorki odpowiednia – Richarda van Leeuwena (1996: 493), który stwierdza: „Przestrzeń jest nie tylko częścią materialnego świata, jest również częścią różnych światów wyobrażonych. Postrzeganie przestrzeni w ogóle, a konkretnie pewnych miejsc, nie ma charakteru neutralnego i obiektywnego, ale jest kształtowane przez subiektywne doświadczenia i postawy psychologiczne”.

Natomiast połączenie przestrzeni z określeniem „obywatelskość” będzie rozumiane jako

zespół postaw poznawczych i normatywnych oraz odpowiadających im wzorców działania, preferencji wartości i celów, które są podstawą emocjonalnego i intelektualnego zaangażowania jednostek – członków określonej wspólnoty politycznej (państwowej) – w sprawy publiczne, ich poczucia identyfikacji i akceptacji tradycji oraz systemu wartości własnej wspólnoty polityczno-kulturowej (Antoszewski, Herbut (red.) 2002: 265).

Kultura jest niezwykle żywotną siłą, od której zależy z pewnością dynamika społeczna. Nie ulega wątpliwości również, że trendy globalizacyjne, a więc unifikacyjne i uniformizacyjne, nie sprzyjają indywidualizmowi (Lesiuk, Paroń 2002: 344). Paradoksalnie uniformizacyjne procesy globalizacyjne skłaniają ludzi do zachowania indywidualizmu, utrzymania swoistej niszy etnospołecznej wyznaczonej określoną tradycją, podtrzymania pamięci o własnej historii i dziedzictwie kulturowym.

Pojawia się wiele określeń dziedzictwa: kulturowe, ludzkości, wielonarodowe, regionalne czy lokalne.

Dziedzictwo kulturowe to ważny czynnik życia i działalności każdego człowieka. Stanowi ono dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, jak również dorobek naszych czasów. Oznacza wartość – materialną lub niematerialną – przekazaną przez przodków i określającą naszą kulturę. Zawiera w sobie wszystkie skutki środowiskowe wynikające z interakcji pomiędzy ludźmi a otoczeniem na przestrzeni dziejów (www.nid.pl).

„Miejsca” dziedzictwa mogą mieć znaczenie ogólnoświatowe lub tylko regionalne. Znaczenie ogólnoświatowe zyskują miejsca wyróżnione wpisem na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, a niektóre obiekty stanowią o tożsamości makroregionu, np. miejsca będące dziedzictwem o znaczeniu europejskim (oznaczone znakami dziedzictwa europejskiego). Jest także dziedzictwo o znaczeniu krajowym, kształtowane przez tożsamość społeczną i budujące poczucie więzi narodowej. W Polsce taką kategorią są zabytki uznane przez Prezydenta RP jako pomniki historii. W budowaniu społeczeństwa obywatelskiego ważną rolę pełni idea małej ojczyzny. Dla integrowania społeczności lokalnej bardzo ważne staje się dziedzictwo regionalne, na które składają się zabytki o znaczeniu lokalnym, związane z tradycją i historią danego miejsca (<http://ozkultura.pl>).

Kluczowy staje się przebieg wydarzeń geopolitycznych i to, jaki wpływ ma ów przebieg na losy danego regionu i ludzi tam mieszkających (wojny, polityczne zawieruchy oraz zmieniające się mody w dziedzinie kultury). Zgodnie z obowiązującą ustawą z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową (Ustawa o ochronie zabytków... 2003, art. 3 pkt. 1).

Jak już wspomniano – ważną rolę w budowaniu społeczeństwa obywatelskiego pełni idea małej ojczyzny. W analizie poddane zostanie zagadnienia małej społeczności na obszarze miasta Opole. Miasto stało się bardzo ważne pod względem integrowania społeczności lokalnej wokół tradycji i historii będących dziedzictwem regionalnym o znaczeniu lokalnym.

Zagadnienie będzie rozpatrywane z czterech punktów widzenia:

1. Samorząd terytorialny na przykładzie gminy Opole.
2. Instytucje kultury w Opolu.
3. Organizacje pozarządowe działające na terenie miasta Opola.
4. Osoby indywidualne – miłośnicy Opola.

Administracja publiczna państwowa i samorządowa została powołana do realizacji zadań administracyjnych (Izdebska 2011). Na szczeblu samorządowym do instytucji kultury czy też organizacji pozarządowych należy ochrona dóbr kultury (Brzezińska 2013: 109–110). Oprócz zadań samorządu i instytucji kultury wiele dodają od siebie organizacje pozarządowe wspierane przez instytucje publiczne, a zupełnie nieprzewidywalne ze względu na swój zasięg mają osoby indywidualne (przez autorkę nazwane miłośnikami historii i tzw. małej ojczyzny).

Przepisy prawne o ochronie dziedzictwa kulturowego – krajowe i międzynarodowe

Administracja publiczna w Polsce funkcjonuje na podstawie prawa międzynarodowego i krajowego – one to obligują najniższy poziom administracji do określonych działań w omawianym zakresie.

Pierwszą ważną międzynarodową organizacją, wskazującą, co należy w zakresie dziedzictwa narodowego zrobić, jest Organizacja Narodów Zjednoczonych, która ratyfikowała w 2011 r. konwencję UNESCO w sprawie niematerialnego dziedzictwa kulturowego, przyjętą 17 października 2003 r. podczas Konferencji Generalnej Organizacji Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury w Paryżu. Przy tej okazji rozpoczęto dyskusje nie tyle na temat ochrony, ale integracji działań służących zachowaniu i propagowaniu dziedzictwa niematerialnego, a także integracji wielu środowisk, w tym instytucji kultury czy organizacji pozarządowych.

Unia Europejska na poziomie tworzenia prawa nie poświęciła zbyt wiele uwagi dziedzictwu kulturowemu, raczej potwierdziła suwerenne prawo każdego państwa członkowskiego do poszanowania różnorodności narodowej i regionalnej (Sobczak 2009: 105–123), a także niejednoznacznie zdefiniowała pojęcia „kultura” i „dziedzictwo kulturowe”, a w szczególności takie jak „wspólnota kulturowa”, „europejska przestrzeń kulturowa” czy „wspólne dziedzictwo kulturowe” (tamże: 108). Pojęcie „dziedzictwo kulturowe” określono w art. 151 ust. 1 TWE, a doprecyzowano decyzją 2228/97, w której określono dziedzictwo ruchome i nieruchome (muzea, kolekcje, biblioteki, archiwa, także dziedzictwo fotograficzne, kinematograficzne i fonograficzne, archeologiczne, architektoniczne oraz zbiory, tereny i krajobrazy o charakterze kulturowym) (Siwek 2009: 11–30).

Unia Europejska przedstawiła trzy polityki w obszarze kultury, wskazując: 1. Ochronę europejskiego dziedzictwa kultury; 2. Podejmowanie przedsięwzięć polegających na rozwijaniu kultury europejskiej; 3. Promocję kultury europejskiej (Zeidler 2007: 293–297).

W Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r. potwierdza się w artykule 6: „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i roz-

woju”. Zapis ten niewątpliwie określa obowiązek nałożony na władzę publiczną i jej organy, co uszczegóławiają kolejne ustawy i rozporządzenia, a już na pewno prawo miejscowe. Zgodnie z konstytucyjną zasadą hierarchicznej struktury systemu źródeł prawa, akty prawa miejscowego muszą być zgodne ze wszystkimi aktami powszechnie obowiązującymi – wydawane w formie uchwał i zarządzeń. Podział na dziedzictwo materialne i niematerialne odnosi się do dziedzictwa kulturowego, które trudno w jednoznaczny sposób określić i zmierzyć. Można tym samym powiedzieć, że dziedzictwo jest historią miejsc i ludzi w nich mieszkających.

Najważniejszym prawnym dokumentem dotyczącym ochrony zabytków w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2003, nr 162, poz. 1568; zm. Dz.U. 2014, poz. 1446; 2015, poz. 397, 774). Ustawa wprowadza zasady ochrony i opieki nad zabytkami, definiuje pojęcie „zabytek”, określa formy ochrony, kompetencje organów ochrony zabytków (w tym administracji samorządowej) oraz formy finansowania opieki nad zabytkami, ich ewidencjonowanie, zabezpieczenie i dokumentowanie.

Podstawowe zadania samorządu według tej ustawy to: zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek w wartości zabytku; przeciwdziałanie niszczeniu i niewłaściwemu korzystaniu z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrola stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz w działaniach niezbędnych przy kształtowaniu środowiska. W myśl ustawy opieka nad zabytkami sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega na zapewnieniu warunków do: naukowego badania i dokumentowania zabytków; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

W ustawie zostały zdefiniowane obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (Dz.U. 2003, nr 162, poz. 1568; zm. Dz.U. 2014, poz. 1446; z 2015, poz. 397, 774). Zapisano w niej obowiązki burmistrza (wójta lub prezydenta miasta), tj.: prowadzenie gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy (w której powinny być ujęte: zabytki nieruchomości wpisane do rejestru, inne zabytki nieruchomości znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, inne zabytki nieruchomości wyznaczone przez wójta, burmistrza, prezydenta miasta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 22); sporządzanie (na okres czterech lat) Programu opieki nad zabytkami (art. 87), który służy celom określonym w ustawie; uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji planów zagospodarowania przestrzennego województwa (art. 18 i 19). Zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym do zakresu działania samorządu gminnego należy wykonywanie zadań publicznych o charakterze lokalnym w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność,

niezastrzeżonych ustawami na rzecz innych podmiotów (art. 2 i 6). W szczególności zadania własne obejmują sprawy m.in.: ładu przestrzennego, gospodarki terenami i ochrony środowiska, kultury, zieleni komunalnej i zadrzewienia, cmentarzy komunalnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych. Ustawowej ochronie podlegają również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Nie omówiono wszystkich zagadnień związanych z dziedzictwem kulturowym i jego ochroną, ale autorka skupiła się jedynie na analizie stron internetowych i mediów społecznościowych, które utrwalają i upowszechniają owe zagadnienia.

Konstytucje i ustawy oraz rozporządzenia określają zadania samorządu, które wprost odnoszą się do dziedzictwa kulturowego. Rozwój społeczny rozumiany jest jako transformacja społeczeństw, które mają dostęp do dóbr kultury, nauki, ochrony środowiska. Rozwój ten polega na aktywności społeczności lokalnych, na uaktywnianiu lokalnych postaw prorozwojowych, na tworzeniu instytucji społecznych zaangażowanych w rozwój społeczny (Brdulak). Właśnie takie zadania realizowane są również w gminie Opole. W Opolu zostało przygotowane *Studium koncepcyjne dziedzictwa kulturowego Aglomeracji Opolskiej* (Opole–Cieszyn 2014). Dokument zawiera opis stanu zastanego, podjęto w nim próbę zdiagnozowania możliwości wykorzystania materialnego dziedzictwa przez gminy Aglomeracji Opolskiej. Określono, jakie obiekty wymagają ochrony i renowacji; zbudowano również obraz unikalnego bogactwa, które można wykorzystać turystycznie.

Jest wiele dokumentów przygotowanych dla województwa opolskiego i dla Opola. Wiele z nich opublikowano, a te, które powstały dzięki europejskim środkom finansowym, są również dostępne w Internecie. Na przykład przygotowano książkę, która utrwała zabytki regionu – *Śladami przeszłości*, wydaną w ramach projektu „Dziedzictwo kulturalne – wspólne zadanie” współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Republika Czeska–Rzeczpospolita Polska 2007–2013, dostępnego w Internecie (Zajączkowska, Kuczejda 2010).

W Opolu przyjęto „Gminny program opieki nad zabytkami miasta Opola na lata 2016–2019”, w którym określono charakterystykę zasobów i przedstawiono analizę stanu zachowania dziedzictwa kulturowego: 1. Zarys historii; 2. Krajobraz kulturowy; 3. Zabytki nieruchomości; 4. Zabytki ruchome; 5. Zabytki archeologiczne; 6. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków; 7. Dziedzictwo niematerialne; 8. Analiza szans i zagrożeń dla środowiska kulturowego miasta Opola.

Internet jest nieodłącznie związany z ideą społeczeństwa informacyjnego (Paroń 2013: 196), a przy tej okazji stał się również ważnym sposobem na utrwalanie, przekazywanie i docieranie do odbiorcy szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego.

Należy stwierdzić, że działalność kulturalna w różnych instytucjach nie ogranicza się jedynie do ochrony dziedzictwa kulturowego rozumianego ustawowo, ale obejmuje współczesne osiągnięcia twórców kultury przekazywane w sposób atrakcyjny. Warto o tym wspomnieć w artykule, gdyż młode pokolenia podążają za nowymi trendami i mają nowe oczekiwania co do przekazu o kulturze i historii. Natomiast instytucje państwowe i kultury starają się temu sprostać. Przykładami

takich nowoczesnych instytucji jest Opolski Teatr Lalki i Aktora czy Galeria Sztuki Współczesnej, które świetnie sobie radzą we współczesnym świecie (Granops-Szkoda 2016). Instytucje rozumieją potrzeby i znają swojego odbiorcę, a są i takie instytucje, które wyprzedzają jego zapotrzebowanie. Przyzwyczajając odbiorcę do jakości i produktu, można się spodziewać, że będzie on do nich wracał częściej niż do innych (Paroń 2016: 25).

Według Dona Tapscotta (ekonomisty), autora dwunastu sił, które w erze gospodarki cyfrowej będą miały największy wpływ na przemiany w gospodarce światowej (Paroń, Rubisz 2012: 91–106), niektóre z nich warto wykorzystać do analizy omawianego tematu.

1. Innowacja – coraz efektywniejsze wykorzystywanie zasobów – włączanie/zacieranie się granic pomiędzy odbiorcą a wytwórcą, włączanie się konsumenta w działania produkcyjne.
2. Wiedza – istotny element tworzenia produktu i systemu budowania wartości.
3. Globalizacja – tworzenie się globalnych społeczności ludzi i przedsiębiorstw.
4. Wykluczenie pośrednictwa – brak pośredników pomiędzy wytwórcą a odbiorcą.

Tabela 1. Dziedzictwo kulturowe w opolskim samorządzie i jego instytucjach kultury

Nazwa/strona WWW	Treść/ zakres	Ocena porównawcza
Muzeum Śląska Opolskiego w Opolu [www.muzeum.opole.pl] Muzeum jest po poważnym remoncie wykonanym z funduszy unijnych	Oferta muzeum, aktualne wystawy stałe i czasowe, kontakt, spotkania, a także wirtualne zwiedzanie muzeum, kalendarz wydarzeń i programy edukacyjne na FB [https://www.facebook.com/eduko.2016.2018/] skierowane do młodszych odbiorców	Zamieszczane zdjęcia o charakterze historycznym, zdjęcia eksponatów i ekspozycji muzealnych – jest to forma zachęty do odwiedzenia muzeum. Zamieszczono długie teksty opisujące ekspozycje i niektóre wątki historyczne
Muzeum Wsi Opolskiej w Bierkowicach [http://www.muzeumwsiopolskiej.pl/]	Lekcje muzealne, konkursy, imprezy plenerowe, warsztaty, wydawnictwa i archiwum	Publikacje dostępne w wersji PDF (interesujące publikacje pod względem treści i formy artystycznej) [http://www.muzeumwsiopolskiej.pl/sites/default/files/page/zalaczniki/zsr_opolska_porcelana.pdf]
Muzeum Polskiej Piosenki w Opolu [https://muzeumpiosenki.pl]	Muzeum Polskiej Piosenki w Opolu – muzeum jest samorządową instytucją kultury miasta Opole, założone w 2007 roku	Mała Akademia Piosenki, lekcje, warsztaty i relacje to zakładki, które pojawiły się na nowo powstałej stronie internetowej. W samym Muzeum można obejrzeć wystawy zdjęć z gwiazdami sceny opolskiego amfiteatru
Gmina Opole [www.opole.pl]	„Opole i Kropka” – miesięcznik	Drukowana jest seria artykułów o historii rad dzielnic. Zainicjowano w 2016 r. serię artykułów o historii Opola, ważnymi dla Opola biografiami opolan, drukowanie zdjęć historycznych do tej pory nieznanymi szerokiej publiczności i niepublikowanych
	Na głównej stronie pojawiają się artykuły, krótkie informacje z dziejów Opola	Zainicjowano dwuletni program przedstawiający 800-lecie lokacji Opola i wszystkie newsy na stronie dotyczą tej uroczystości. Pojawiają się biografie, ciekawostki z życia Opola, zdjęcia Opola z czasów pierwszych fotografii po czasy współczesne

Niezwykłą rolę pełnią lokalne media jako animatorzy społeczni, które są ukierunkowane na zachowanie dziedzictwa kulturowego w pamięci społeczności regionalnej.

Tabela 2. Dziedzictwo kulturowe w mediach lokalnych lub oddziałach mediów krajowych

Gazety lokalne • „Nowa Trybuna Opolska” [www.nto.pl]	W Internecie zamieszczono serię zdjęć starego – dawnego Opola, które udostępniają mieszkańcy Opola ze swoich archiwów i innych mniej znanych źródeł
Gazeta Lokalna • [www.gazeta.pl]	Zdjęcia starego Opola (przedwojenne), najczęściej z opisem ulic, budynków

Źródło: opracowanie własne

Działalność społeczna widoczna jest również w Internecie przez zakładanie i prowadzenie strony internetowej oraz niezwykle udział na portalu społecznościowym – Facebooku.

Tabela 3. Społeczna działalność w Internecie a dziedzictwo kulturowe

Publiczna Szkoła Podstawowa nr 24 w Opolu im. Przyjaźni Narodów Świata [http://sp24opole.wodip.opole.pl/Absolwenci.htm] [mailto:psp24op@interia.pl]	Strona, na której zamieszczono zdjęcia absolwentów z lat 1966–1999	Strona została powołana dzięki Wiesławowi Długoszowi, który na stronie [http://www.dokumentyslaska.pl/groszowice_lata/roczniki/rocznik.html] kolekcjonuje zdjęcia absolwentów szkoły. Swoje zbiory rozpoczął od 1920 roku a zakończył na 2016 i do ustalenia. Imponujący zbiór zdjęć. Bez ludzi, którzy udostępniają mu swoje zbiory, tak bogata kolekcja nie powstałaby
Facebook	Nowe możliwości, jakie dają media społecznościowe, pozwalają na dotarcie do wielu odbiorców. Zamieszczone zdjęcia prowokują do dyskusji, która przeradza się w ciekawą wymianę poglądów i udostępniają wiedzę przekazywaną przez dziadków	
Facebook	„Zdjęcia Opola”	Zdjęcia umieszczają osoby przypadkowe – patrioci lokalni, historycy lokalni. Zamieszczane są historyczne dokumenty, jak np. afisz z teatru, pocztówki, ryciny z widoczkami miasta, nawet malowane kartki ze znaczkami i stemplami
Facebook	„Niezwykła Opolszczyzna”	Zamieszczone są zdjęcia ukazujące krajobraz Opolszczyzny i Opola Zdjęcia cmentarza przy ul. Wrocławskiej, który dziś stanowi dziedzictwo kulturowe
Facebook	„Miejsca na Opolszczyźnie, które trzeba zobaczyć”	Zdjęcia w ujęciu współczesnym zamieszczane przez osoby, które chcą podzielić się swoimi zbiorami
[www.nowahistoriaopolszczyzny.blogspot.com]	Nowa historia Opolszczyzny	Zamieszczono serię skanów prasowych o Opolu w podziale na lata: • 1951–1955, • 1956–1960, • 1961–1965

Źródło: opracowanie własne

Organizacje pozarządowe i instytucje społeczne – rady dzielnic

Zamiłowanie do historii lokalnej i regionalnej sprawia, że przedstawiciele organizacji pozarządowych i radni z rad dzielnic realizują statutowe zadania w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego w nieco mniejszym zakresie niżli instytucje państwowe. Społeczności skupione w tych organizacjach (nie jest to reguła) zajmują się ochroną kultury czy dziedzictwa kulturowego w zakresie przez siebie określonym w sposób indywidualny. Jednak często odpowiadają zapotrzebowaniu Urzędowi Miasta Opole w ramach ogłaszanych konkursów.

Konkursy ogłaszane przez miasto Opole zgłaszane są zgodnie z ustawą z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. W ramach tej ustawy od 2012 r. co roku sporządza się „Program współpracy z organizacjami pozarządowymi” na kolejny rok. W ramach Programu określa się cele i zadania finansowania lub współfinansowania projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe, które realizują cele miasta. W ramach konkursów wyróżnia się konkursy na wsparcie i na powierzenie, a także organizowane są konkursy w tzw. trybie 19 a, który pozwala zwycięskiej organizacji zdobyć całą kwotę na realizację określonego zadania. W niniejszej analizie skupiono się jedynie na obszarze konkursów z kultury, w tym związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego i historią lokalną Opola. Analizie poddano trzy lata: 2014–2016. W tabeli 4 zamieszczono informacje, jakie organizacje wygrały konkurs i otrzymały dofinansowanie, a także jakie tematy podejmowały. Zainteresowanie tego rodzaju konkursami nie jest imponujące, bo na wszystkie konkursy w obszarze kultury zaledwie mniej więcej 1 na 10 organizacji zajęła się omawianym zagadnieniem.

Tabela 4. Oferty konkursowe organizacji pozarządowych zawierające treści związane z ochroną dziedzictwa kulturowego w 2016 r.

Opolska Fundacja Filmowa OFFILM	„Opole miasto legend i tajemnic”, cz. 2 – film paradokumentalny
Polskie Towarzystwo Historyczne Oddział Opole	Opolanie znani i nieznani, cz. 4: 1918–1945
Fundacja „Dla Dziedzictwa”	II Opolski Test Wiedzy o Żołnierzach Wyklętych
Stowarzyszenie OPAK	799-lecie Opola. Opolska Noc Kultury w Miejscu X

Źródło: opracowanie na podstawie sprawozdań z realizacji programów współpracy z organizacjami pozarządowym w Opolu [<http://www.bip.um.opole.pl/?id=40673>]

Organizacje pozarządowe złożyły 34 oferty, a jedynie cztery dotyczyły szeroko pojętego dziedzictwa kulturowego.

Tabela 5. Oferty konkursowe organizacji pozarządowych zawierające treści związane z ochroną dziedzictwa kulturowego w 2015 r.

Opolska Fundacja Filmowa OFFILM	Film – fabularyzowany dokument „Opole miasto legend i tajemnic”, cz. 1
Opolskie Bractwo Rycerskie	Jarmark historyczny i pokaz rzemiosła pod basztą artyleryjską w Opolu
Fundacja „Dla Dziedzictwa”	Przygotowanie i wydanie drukiem książki historycznej Żołnierze Wyklęci wraz z opisem wydarzeń promujących wiedzę na ten temat wśród opolan

Źródło: opracowanie na podstawie sprawozdań z realizacji programów współpracy z organizacjami pozarządowym w Opolu [<http://www.bip.um.opole.pl/?id=40673>]

Jedynie trzy organizacje wygrały konkurs na 35 biorących w nim udział. Rok wcześniej wybrano tylko jedną ofertę organizacji na wszystkich 40 złożonych ofert.

Tabela 6. Oferty konkursowe organizacji pozarządowych zawierające treści związane z ochroną dziedzictwa kulturowego w 2014 r.

Opolskie Bractwo Rycerskie (tryb 19a)	Wymarsz na Grunwald i udział w inscenizacji z okazji rocznicy bitwy pod Grunwaldem
---------------------------------------	--

Źródło: opracowanie na podstawie sprawozdań z realizacji programów współpracy z organizacjami pozarządowym w Opolu [<http://www.bip.um.opole.pl/?id=40673>].

Urząd Miasta Opole ogłosił konkurs dla mieszkańców na zdjęcia, narzędzia, czy pamiątki historyczne, które pochodzą z Opola lub jego dotyczą. Konkurs trwa nadal (*Twoja pamiątka...*). Zgodnie z polityką Prezydenta Opola od początku roku rozpoczęto wydawać miesięcznik „Opole i Kropka”, w którym publikowane są artykuły o historii kolejnej dzielnicy (o zabytkach, ludziach z tejże dzielnicy).

W ramach prac administracji postanowiono zbadać kondycję trzeciego sektora w Opolu, także zapytując o ich obszar działania i związane z tym oczekiwania. Jedna trzecia organizacji biorących udział w badaniu zajmuje się kulturą, ale niewielka ich część wzięła udział w badaniu skierowanym do organizacji i instytucji z obszaru kultury (Paroń 2016). Niewiele organizacji wzięło udział w badaniu, a było ich zaledwie 12. Co ciekawe większość z nich działa w Internecie, ograniczając się do darmowych usług, jak maile czy media społecznościowe. Organizacje podkreśliły, jak ważna jest dla nich współpraca z miastem w zakresie promocji ich działań oraz wsparcia w ramach konkursów skierowanych do trzeciego sektora (tamże: 13).

Ostatnim aspektem społecznej działalności w ramach dziedzictwa kulturowego jest na pewno udział w budżecie partycypacyjnym. W Opolu budżet obywatelski w 2016 roku uchwalono po raz trzeci, cieszy się rosnącym zainteresowaniem mieszkańców Opola. Mieszkańcy do ostatniego budżetu mogli składać swoje pomysły na zdania, a także/lub wyłącznie popierać je w głosowaniu. Formuła głosowania jest taka jak w wyborach powszechnych. Zmiana, jaka zaszła w 2015 r., objęła 16-letnich mieszkańców Opola, którzy mogli już zgłaszać swoje pomysły, jak i głosować na swoje wybrane projekty (max 3 duże oraz max na 3 małe projekty do 50 tys., w 2016 r. do 100 000 zł i powyżej).

Godne zainteresowania są zadania zgłoszone pod głosowanie (tab. 7) oraz te, które zostały wybrane w jego wyniku (czcionka półgruba).

Wśród tych zgłoszonych pod głosowanie wiele zadań dotyczy poprawy infrastruktury lokalnej (oświetlenie, boiska przy szkołach, instalacja sprzętu rekreacyjnego przy osiedlach na terenie gminy). Jednak w niniejszym artykule interesujące są tematy związane z historią lokalną i ochroną dziedzictwa kulturowego. W tabeli 7 przedstawiono liczbę głosów ostatecznie oddanych na takie zadania. Jedynie dwa z czterech przedstawionych uzyskały wymaganą akceptację mieszkańców Opola. Co ciekawe, rada dzielnicy Grudzice jest autorem pierwszego zadanie, a drugie zadanie w 2015 r. złożyło stowarzyszenie z mniejszości niemieckiej.

Po kolejnej edycji budżetu obywatelskiego w Opolu na 2017 r. można stwierdzić, że mieszkańcy widzą większą szansę na zdobycie dofinansowania na projekty

związane z historią lokalną. Tematy, którymi interesują się mieszkańcy, obejmują historię Opola i Opolszczyzny od średniowiecza do czasów współczesnych.

Tabela 7. Tematy zadań zgłoszonych do budżetu obywatelskiego na 2015 r. w Opolu

Nazwa zadania	Liczba głosów
Szklakiem historii Grudzień	1102
Ocalmy od zapomnienia cmentarz na ulicy Wrocławskiej w Opolu – wspólne miejskie dziedzictwo	986
Rewitalizacja zabytkowej starej bramy na cmentarzu na Półwsi	267
Zbiór esejów dr. Jana Trzosa	48

Źródło: opracowanie własne [www.opole.pl]

Tabela 8. Propozycje mieszkańców do budżetu obywatelskiego Opola w 2017 r.

Zadania zgłoszone przez mieszkańców
Przywrócenie zegara fasadowego na budynku Zespołu Szkół Specjalnych w Opolu, ul. Książąt Opolskich 21
„Opole miasto legend i tajemnic” – cykl filmów historycznych
Tablica pamiątkowa poświęcona artyście Bolesławowi Polnarowi
Ostrówek. Ocalić od zapomnienia
Mówią wieki, poznaj historię Opola
Fontanna w Nowej Wsi Królewskiej
Opolski Festiwal Historyczny „Osiem wieków”
Poznaj z nami przedwojenne Opole
Pokazy ducha księcia Bolka Opolskiego
Umieszczenie w centrum miasta małych rzeźb kojarzących się z laureatami i zwycięskimi piosenkami festiwalu opolskiego
Wydanie przewodnika po dzielnicach miasta Opola
Wycieczki po cennych przyrodniczo obszarach Opola
Minimuzeum Emina Paszy
Jak nadodrzański gród stał się miastem Piastów – inscenizacja wielkich wydarzeń miasta Opola w 800-lecie nadania praw miejskich

Źródło: opracowanie własne

Miłośnicy historii lokalnej i regionalnej

W Opolu autorka odnalazła kilka bardzo aktywnych osób, które opracowują i zamieszczają w Internecie materiały z historii miasta czy zbierają je od swoich bliskich. Na uwagę zasługują: Wiesław Długosz, Romuald Kulig oraz działacze z rad dzielnic: Anna Mróz z Wróblina czy Walter Czok ze Szczepanowic-Wójtowej Wsi. Wielu działa przy stowarzyszeniach lokalnych, często tkwiących głęboko w historii regionu (Przykładem takiej działalności osób z rad dzielnic są przygotowywane artykuły do „Opole i Kropka”, a także prezentacje zdjęć podczas np. Festiwalu Dzielnic.).

Aktywność miłośników historii lokalnej i regionalnej przejawia się m.in. przez stworzenie strony internetowej czy tematycznego fanpage w mediach społecznościowych. Powstają na przykład strony internetowe, które archiwizują dane o uczniach szkoły, np. w Groszowicach [www.dokumentyslaska.pl].

Nie uda się zachować dziedzictwa kulturowego drogą odgórnych projektów rządu czy samorządów, chociaż od 2004 roku Polska otrzymuje środki z funduszy europejskich na ten cel, ale na pokrycie kosztów digitalizacji i korzystania z Internetu są one niewystarczające. Z niniejszego opracowania wynika, że najbardziej autentyczne i bezinteresowne jest zaangażowanie społeczne. Być może wiedza, którą wnoszą amatorzy nie jest całkowita, być może nie jest w pełni profesjonalna, ale zdaje się, że właśnie takie pełne pasji podejście pozwoli, przy wykorzystywaniu nowych narzędzi, na przekazywanie kolejnym pokoleniom dobra narodowego, jakim jest dziedzictwo kulturowe – niezwykle różnorodne i ciekawe dla wszystkich do tego stopnia, by zagłębiać się w rodzimą historię. Ciekawość ta wyzwala działania nieprofesjonalne ludzi, o których mówimy, że są miłośnikami historii lokalnej i regionalnej.

Bibliografia

- Antoszewski A., Herbut R. (red.) (2002). *Leksykon politologii wraz z aneksem o: reformie samorządowej, wyborach do sejmiku, prezydenckich oraz gabinetach rządowych*. Wrocław, s. 265.
- Brdulak J. (2011). *Cechy rozwoju lokalnego*. W: *Praktyczna teoria. Demografia przedsiębiorstw*, [<http://www.praktycznateoria.pl/cechy-rozwoju-lokalnego/>] [dostęp: 13.04.2011].
- Brzezińska A.W. (2013). *Reifikacja dziedzictwa kulturowego w świetle Konwencji UNESCO z 2003 r.*, Nauka, 1, s. 109–110.
- Granops-Szkoda K. (2016). *Trendy w marketingu w 2016 roku*. W: *Sprawny marketing. Skuteczny i ekonomiczny* [<https://sprawnymarketing.pl/trendy-w-marketingu-2016/>].
- Izdębski H. (2011). *Samorząd terytorialny. Podstawy ustroju i działalności*. Warszawa.
- Leeuwen van R. (1996). *Space as a metaphor in Alf laylah wa-laylah: the archetypal city. W: Myths, historical archetypes and symbolic figures in Arabic literature; towards a new hermeneutic approach; proceedings of the International Symposium in Beirut*, ed. A. Neuwirth i in., June 25th–June 30th, tłum. B. Prochwicz-Studnicka, s. 493. Zob.: *Obserwatorium żywej kultury – sieć badacza* [<http://ozkultura.pl/wpis/7661/16>].
- Lesiuk W., Paroń A. (2002). *Regionalne zróżnicowania etniczno-narodowościowe i tożsamość regionalna a globalizacja*. W: Z.M. Nowak (red.), *Wymiary globalizacji. Aspekty polityczno-kulturowe*. Opole, s. 344.
- Paroń A. (2013). *Komunikacja z klientem i petentem – wyzwania społeczeństwa informacyjnego*. W: W. Duczmal, J. Żurawska (red.), *Innowacje w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw. Kreatywność i komunikacja*. Opole, s. 195–215.
- Paroń A. (2016). *Raport z ankiet promocja kultury w mieście Opole – NGO*, marzec, Dokument Wydziału Centrum Dialogu Obywatelskiego, Referat Organizacji Pozarządowych.
- Paroń A., Rubisz S. (2012). *Media społecznościowe na usługach firm i instytucji kultury*. W: T. Pokusa, W. Duczmal (red.), *Zarządzanie i komunikacja w sferze przedsiębiorczości i administracji – doświadczenia i perspektywy*. Opole, s. 91–106; M. Gąsiewski, *Gospodarka cyfrowa* [www.itthink.pl] [4.10.2010].
- Siwek A. (2009). *Komentarz do art. 151 TWE*. W: K. Kowalik-Bańczyk, M. Szwarck-Kuczer (red.), *Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską. Komentarz*, red. A. Wróbel, t. 2, art. 61–188. Warszawa, s. 11–30.

Sobczak W. (2009). *Ochrona dziedzictwa kultury w systemie prawnym Unii Europejskiej*, Środkowoeuropejskie Studia Polityczne, 3, 105–123 [https://wnpid.amu.edu.pl/images/stories/ssp/ssp_2009_3/105-124.pdf], s. 105.

Twoja pamiątka nasza historia [<http://www.opole.pl/twoja-pamatka-nasza-histori/>] oraz cykl artykułów: Jak powstało Opole [<http://www.opole.pl/jak-powstalo-opole/>].

Urbaniak R. (2010). *Przestrzeń publiczna – powód do dumy czy frustracji?* Czasopismo Techniczne, 6, s. 254.

Zajączkowska U., Kuczejda T. (2010). *Śladami przeszłości*. Ołomuniec [<http://www.dziedzictwokulturalne.eu/page/?str=928>].

Zeidler K. (2007). *Zasada ochrony europejskiego dziedzictwa kultury*. W: Z. Brodecki (red.), *Europa sędziów*. Warszawa, s. 293–297.

Akty prawne

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Dz.U. 2003, nr 162, poz. 1568.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, Dz.U. 2014, poz. 1118 z późn. zm.

Uchwała nr XXV/474/16 Rady Miasta Opola z dnia 21 kwietnia 2016 r. w sprawie przyjęcia „Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta Opola na lata 2016–2019” [<http://prawomiejscowe.um.opole.pl/institution/18386/yearbook/2016/April>].

Źródła internetowe

www.nid.pl

www.opole.pl

www.aglomeracja-opolska.pl

<http://ozkultura.pl>

www.praktycznateoria.pl

<https://sprawnymarketing.pl>

<https://wnpid.amu.edu.pl>

www.dziedzictwokulturalne.eu

[<http://prawomiejscowe.um.opole.pl>]

Citizen Space and Keeping the Cultural Heritage on the Example of Opole

Abstract

Cultural heritage as seen through the prism of civic space has become a contribution to the research. The aim of this article is to present the possibilities posed by access to the Internet, including the ability to create web pages and access to social media in the context of cultural heritage. The object of the study was to approach a problem from three different perspectives – tasks performed by the local government unit and its culture, then people working in non-governmental organizations and individuals, so-called. lovers of local history and regional.

Key words: heritage, culture, autonomy